

Volby v době komunismu

Volby bývají označovány jako hlavní mechanismus zastupitelské demokracie, volby samotné jsou také měřítkem kvality demokracie. Institut voleb je tak silný, že málokterý nedemokratický režim si volby nedovolí uspořádat. Československý komunistický režim patřil do této kategorie. V tomto směru hovoříme o tzv. neliberálních demokraciích, které používají fenomén voleb jako fasádu svého "demokratického" zřízení. Pamatujeme si, jak to s volbami bylo v komunistickém Československu?

Volby, voličské chování a volební právo

Akt volby patří mezi nejdůležitější prvky demokratického politického systému. Funkcí voleb je několik - mezi hlavní patří politická socializace, reprodukce elit, alternace moci, legitimizace politického režimu nebo vznik vlády. Atributy svobodných voleb jsou všeobecnost, tajnost, rovnost, soutěživost, pravidelnost, globálnost a definitivnost. Politologická obec rozeznává čtyři filtry voleb: (1) filtr vymezující všechny lidi v zemi a oprávněné voliče. Tento filtr je určován volebním právem. Nejméně propustný filtr (2) je mezi oprávněnými voliči a účastníky voleb. Filtr (3) rozděluje občany na ty, kdo volili parlamentní a neparlamentní strany. Poslední filtr (4) je mezi většinou poslanců a vládou. Zajímavým měřítkem je volební účast. Vysoká/nízká volební účast může znamenat spokojenost (volby 2006) nebo nespokojenost (volby 2002) s politickou situací v zemi. O tom, jaká bude volební účast, napovídá i charakter voleb - primární volby (Poslanecká sněmovna) mají zpravidla vyšší účast než volby sekundární (Senát). Volby zakládací mají účast velmi vysokou. Jsou země, kde je účast ve volbách povinná a neúčast je sankcionována (Belgie), dále existují země, kde je účast povinná, ale bez sankcí (Itálie). V dějinách lidstva existovalo několik alternativ k volbám, asi nejznámější je losování ve starověkém Řecku, dále ustanovení rodem, uzurpace, jmenování, aklamace, kooptace nebo plebiscit.

Princip voleb v komunistickém Československu

Ačkoli oficiálně byly volby demokratické, fakticky šlo o potvrzení navržené kandidátní listiny. Volební pluralismus úplně vymizel. Činnost všech volebních výborů byla direktivně řízena ústředním volebním výborem, v jehož čele

stál podle zákona ministr vnitra. Členové všech volebních výborů byli jmenováni a zákon jim stanovil tuto nominaci přijmout.

Institut tajnosti voleb byl od 50. let brán jako buržoazní přežitek první republiky. V mnoha volebních místnostech nebyly pleny pro tajnou volbu vůbec instalovány. Každý, kdo trval na tajné volbě, byl automaticky podezřelý. Od roku 1948 do roku 1990 všechny ústavy hovoří o volebním právu, které v praxi znamenalo volební povinnost. Každý, kdo nepřišel k volbám, byl podezřelý, a jeho osobní a profesní život tím nesl patřičné následky. I přes tuto perzekuci nikdy režim nedosáhl 100% volební účasti. Volby tak neplnily funkce, které jsme popsali výše, ale pouze sloužily jedné straně k zakonzervování jejího režimu a udržení moci.

Národní fronta

Národní fronta Čechů a Slováků (NF) byla ustanovena v březnu 1945 v Moskvě při jednání o Košickém vládním programu. Pouze účast v NF umožňovala politickým stranám kandidovat ve volbách v roce 1946. Po těchto volbách se všechny strany v NF staly součástí vlády. V zemi fakticky zanikla reálná opozice. Po převratu v roce 1948 byla NF „obrozena“, některé strany zanikly, některé byly sloučeny s KSČ a některé se staly satelitními přísluhovači. Pouze kandidát Jednotné kandidátky Národní fronty se mohl ucházet o veřejný post. Vytvoření akčních výborů NF vedlo k úplnému zániku stranického systému.

V roce 1957 byla NF definována jako politický svazek komunistů, příslušníků jiných politických stran, nekomunistů a příslušníků největších společenských organizací pod vedením KSČ. V ústavě z roku 1960 již byla NF přímo definována: jednalo se o sdružení, v němž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa (Hlava I., čl. 6.). NF ukončila svou činnost v únoru 1990. V předvečer pádu režimu v roce 1989 sdružovala NF 95 % dospělého obyvatelstva, 5 „politických stran“, 26 společenských organizací a 4 speciální výbory.

